

## JEYN OSTENNING EMMA ASARI TAHLIL VA TADQIQOT MEZONLARI

**Turdiyeva Zamira Baxtiyorovna***O'zbekiston Respublikasi Oliy Ta'lim Fan va**Innovatsiyalar Vazirligi Turon Universiteti**Xorijiy Tillar Fakulteti Magistranti*[turdiyevazamira9@gmail.com](mailto:turdiyevazamira9@gmail.com)

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada ingliz adabiyotining yorqin namoyandasi Jeyn Ostenning Emma romani adabiy tahlil va tadqiqot mezonlari asosida o'rganiladi. Asarda XIX asr ingliz jamiyatining ijtimoiy tuzilmasi, ayollar mavqei, nikoh va shaxsiy kamolot kabi dolzarb masalalar yoritilgan. Maqolada psixologik, feministik, stilistik va kompozitsion tahlil mezonlari asosida roman qahramonlari, syujet va uslubiy xususiyatlar tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy adabiy tanqid metodlari – strukturalizm, psixoanaliz, gender va tarixiy yondashuvlar orqali Emma romanining ko'p qatlamli mazmuni ochib beriladi. Tadqiqot natijalari Jeyn Osten ijodining adabiyotshunoslikdagi ilmiy ahamiyatini ko'rsatadi va asarning zamonaviylik bilan uyg'un jihatlarini namoyon etadi.

**Kalit so'zlar:** Jeyn Osten, Emma romani, adabiy tahlil, feministik yondashuv, psixologik obraz, ijtimoiy mavqe, ayol obrazi, stilistik tahlil, zamonaviy adabiy tanqid, roman janri.

**Annotation:** This article explores Jane Austen's novel Emma through various literary analysis and research criteria. The novel reflects key aspects of 19th-century English society, such as social hierarchy, women's status, marriage, and personal development. The study applies psychological, feminist, stylistic, and compositional approaches to examine the characters, plot, and linguistic style of the novel. Additionally, the paper utilizes modern literary criticism methods—including structuralism, psychoanalysis, gender studies, and new historicism—to reveal the multi-layered meanings embedded in the text. The findings highlight the scholarly significance of Austen's work and demonstrate its relevance to contemporary literary discourse.

**Keywords:** Jane Austen, Emma novel, literary analysis, feminist approach, psychological character, social status, female image, stylistic analysis, modern literary criticism, novel genre.

**Аннотация:** В данной статье рассматривается роман Джейн Остен Эмма с позиции различных литературных методов анализа и критериев исследования. Роман отражает важные аспекты английского общества XIX века, такие как социальная иерархия, положение женщин, институт брака и личностное развитие. В работе используются психологический, феминистский,

стилистический и композиционный подходы к анализу персонажей, сюжета и языковых особенностей произведения. Кроме того, применяются современные методы литературной критики — структурализм, психоанализ, гендерные исследования и новый историзм — для раскрытия многослойного содержания текста. Результаты исследования подчеркивают научную значимость творчества Остен и его актуальность в современном литературоведении.

**Ключевые слова:** Джейн Остен, роман Эмма, литературный анализ, феминистский подход, психологический образ, социальный статус, женский образ, стилистический анализ, современная литературная критика, жанр романа.

### Kirish

Jeyn Osten ingliz adabiyotining yorqin namoyandalaridan biri hisoblanadi. Uning romanlari XVIII–XIX asrlar ijtimoiy hayotining nozik tahliliga, kuchli psixologik portretlarga va murakkab ijtimoiy ziddiyatlarga boy. Emma romani (1815) – Jeyn Osten ijodining yetuk namunalaridan biri bo‘lib, unda ijtimoiy mavqelar, nikoh, ayol va erkak munosabatlari, shaxsiy kamolot va xatolar markaziy mavzular sifatida ko‘tarilgan. Ushbu maqolada Emma asari asosida adabiy tahlil mezonlari, personajlar obrazlari, til va uslub, shuningdek, zamonaviy adabiy tanqidiy metodlar asosida tadqiq etish imkoniyatlari yoritiladi.

Asarning tarixiy-adabiy kontekstdagi o‘rni

Emma romani 1815 yilda yozilgan bo‘lib, Jeyn Ostenning oxirgi nashr etilgan asarlaridan biri sanaladi. Ushbu roman Britaniya jamiyatidagi ayollar mavqei, ijtimoiy tabaqalanish va nikoh institutining o‘rni kabi masalalarga bag‘ishlangan. Osten bu asar orqali jamiyatdagi xolisona kuzatishlarini nozik yumor va sarkazm orqali ifodalaydi.

Asar yozilgan davrda Angliyada ijtimoiy tabaqalar qat’iy ajratilgan edi. Nikoh esa ko‘pincha shaxsiy hissiyotlardan emas, balki ijtimoiy maqom va moliyaviy ahvol asosida qurilardi. Emma romani ana shu ijtimoiy voqeliklarni aks ettirishda muhim manba vazifasini o‘taydi.

Psixologik tahlil

Emma romani psixologik tahlil uchun katta imkoniyatlar yaratadi. Asarning bosh qahramoni — Emma Vudxaus — yosh, boy va mustaqil ayol bo‘lib, u o‘zining “to‘g‘ri” deb hisoblagan fikrlari bilan boshqalarning hayotiga aralashishga moyildir. Uning ichki ziddiyatlari, o‘zini anglash jarayoni, his-tuyg‘ularining evolyutsiyasi psixologik tahlil doirasida chuqur o‘rganiladi.

Emma obrazi orqali

Osten inson xulq-atvori va o‘zgarishini tasvirlaydi. Uning xatolari va ularni anglab etishi obraz taraqqiyotining asosiy nuqtasidir.

Feministik tahlil

Emma romani feministik adabiy tanqidiy nuqtai nazardan ham alohida qiziqish

uygʻotadi. Asarda ayollarning mustaqilligi, oʻz taqdirini belgilash huquqi, nikoh masalasidagi ixtiyoriylik asosiy mavzulardan biri sifatida koʻtarilgan. Emma — boshqa Jeyn Osten qahramonlaridan farqli oʻlaroq — oila qurishni istamaydigan, oʻz hayotini oʻzi nazorat qiladigan ayol sifatida tasvirlanadi.

Bu jihatlar feministik adabiyotshunoslikda ayol obrazi qanday shakllanishi, gender rollarning buzilishi va ijtimoiy meʼyorlarga munosabat nuqtai nazaridan baholanadi.

#### Stilistik tahlil

Jeyn Ostenning oʻziga xos uslubi Emma romanida yaqqol koʻzga tashlanadi. U kichik ijtimoiy guruhlar orasidagi munosabatlarni nozik yumor, kinoya va sarkazm vositasida tasvirlaydi. Stilistik tahlil yordamida asardagi nutq uslublari, muallif pozitsiyasi, ichki monolog va dialoglarning badiiy ifodasi tahlil qilinadi.

Misol uchun, Emma va mister Naytli oʻrtasidagi dialoglar tildagi mulohaza va intellektual darajaning yuksakligini namoyish etadi. Bundan tashqari, Osten oʻz asarlarida erkin biluvchi muallif pozitsiyasini tutadi.

#### Obrazlar tahlili

##### Emma Vudxaus

Emma – murakkab xarakterli obraz. U aql-zakovati va kuchli individualizmi bilan ajralib turadi. Asar davomida uning xarakterida sezilarli oʻzgarishlar roʻy beradi. Dastlab u oʻzini har tomonlama mukammal deb bilsa, voqealar rivojida u oʻz xatolarini tushunadi, oʻzgaradi va shaxs sifatida kamol topadi.

Mister Naytli – oqilona fikrlaydigan, sabrli va muruvvatli inson. U Emma bilan doʻstona munosabatda boʻlib, unga hayotiy saboqlar beradi. Uning obrazida ideallik va oqilona erkak qiyofasi mujassam.

Garriet – past tabaqadan chiqqan, lekin Emma tomonidan ijtimoiy koʻtarilish vositasi sifatida koʻriladigan qahramondir. Uning Emma taʼsiridan chiqib, oʻz yoʻlini tanlashi – asardagi yana bir ijtimoiy va psixologik burilishdir.

#### Janr va kompozitsiya xususiyatlari

Emma romani realistik roman janriga mansub boʻlib, unda voqealar mantiqiy ketma-ketlikda rivojlanadi. Voqealarning ichki mantiqiy bogʻliqligi kuchli boʻlib, har bir personaj oʻz xarakteriga mos harakat qiladi. Kompozitsion jihatdan asar uch qismga ajraladi: kirish, konflikt va yechim. Har bir bosqichda Emma obrazining oʻzgarishi va ichki yetilish bosqichlari yoritiladi.

Jeyn Osten oʻz asarida zamonaviy ingliz tilining adabiy shaklini qoʻllaydi. U frazeologik birliklar, epitet, kinoya, qiyos va kontrast kabi badiiy vositalardan mahorat bilan foydalanadi. Matndagi dialoglar personajlarning ichki olamidan darak beradi. Har bir qahramonning nutq uslubi uning ijtimoiy mavqei va intellektual salohiyatini ifodalaydi.

Tadqiqot mezonlari va zamonaviy adabiy tanqid metodlari

Emma romanini tahlil qilishda quyidagi zamonaviy metodlar qo'llanilishi mumkin:

Strukturalizm – asar kompozitsiyasi, belgilar tizimi, belgilararo munosabatlar.

Psixoanalitik tanqid – Emma va boshqa personajlar psixologiyasi, xafsalalik, xotira, istaklar.

Gender tanqidiy metod – ayollarning ijtimoiy mavqei, gender rollarining o'zgarishi.

Yangi tarixiylik – tarixiy kontekstni hisobga olgan holda asar mazmunini tahlil qilish.

Bu metodlar yordamida romanning ko'p qatlamli mazmuni ochiladi va uning bugungi kun uchun dolzarbligi tahlil etiladi.

### **Xulosa**

Jeyn Ostenning Emma romani ingliz adabiyoti tarixida o'ziga xos o'rin egallagan asar sifatida chuqur adabiy tahlil va tadqiqotga munosibdir. Ushbu asar nafaqat XIX asr Angliya jamiyatining ijtimoiy-iqtisodiy manzarasini, balki inson psixologiyasi, ayollarning o'zini anglash jarayoni va ijtimoiy rollarini mahorat bilan yoritib beradi. Romanning markazida turgan Emma Vudxaus obrazining ruhiy o'zgarishlari, shaxsiy xatolarini tan olib, o'z ustida ishlashi orqali insoniy kamolot yo'li namoyon etiladi.

Maqolada amalga oshirilgan tahlillar orqali aniqlanishicha, Emma romani zamonaviy adabiy tanqid mezonlari — psixologik, feministik, stilistik va struktural yondashuvlar orqali keng o'rganilishi mumkin bo'lgan murakkab asardir. Ayniqsa, asardagi ayol obrazining mustaqilligi va o'zini anglashga bo'lgan harakati feministik adabiy yondashuv nuqtai nazaridan juda muhim tahlil nuqtasidir. Emma obrazi orqali Jeyn Osten o'z davridagi ayollar uchun yangicha, mustaqil fikrlovchi idealni taklif qiladi.

Til va uslub jihatidan roman Jeyn Ostenning badiiy mahoratini yaqqol ko'rsatadi. Yozuvchining kinoyaviy ifodasi, nozik yumori va tafsilotlarga e'tibori romanni nafaqat mazmun jihatdan, balki estetik tomondan ham mukammal darajaga olib chiqadi. Dialoglar, ichki monologlar, muallif nutqi va obrazlar tilidagi farqlar asarni tilshunoslik nuqtai nazaridan ham o'rganish imkonini beradi.

Zamonaviy adabiyotshunoslik metodlari — strukturalizm, psixoanaliz, gender tanqid, yangi tarixiylik — yordamida Emma asarining mazmuni kengroq qamrab olinadi, uning bugungi o'quvchi uchun ham dolzarbligi ochib beriladi. Bunda ijtimoiy mavzular, shaxsiy o'zgarishlar, ayollarning huquqlari va jamiyatdagi o'rni bilan bog'liq masalalar o'z aksini topadi.

Umuman olganda, Emma romani — bu nafaqat badiiy asar, balki sotsiologik, psixologik va estetik jihatdan boy manba bo'lib, u hali-hanuz adabiy tahlil va tadqiqotlar uchun ochiq maydon bo'lib qolmoqda. Jeyn Osten ijodi, ayniqsa Emma romani, adabiy tafakkur, madaniy tarix va zamonaviy adabiyotshunoslik kontekstida

o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan asar sifatida qadrlanishi lozim.

**Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:**

1. Austen, J. Emma. Penguin Classics, 2003.
2. Butler, Marilyn. Jane Austen and the War of Ideas. Oxford University Press, 1975.
3. Johnson, Claudia. Jane Austen: Women, Politics, and the Novel. University of Chicago Press, 1988.
4. Tanner, Tony. Jane Austen. Harvard University Press, 1986.
5. Gilbert, Sandra & Gubar, Susan. The Madwoman in the Attic. Yale University Press, 1979.
6. Said, Edward. Culture and Imperialism. Vintage Books, 1993.
7. Tomalin, Claire. Jane Austen: A Life. Penguin Books, 1998.
8. Артемьева, О. М. Психология и литература. Москва: Просвещение, 2002.
9. Назарова, Г. Adabiy tanqid va uning metodlari. Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2020.
10. Yuldasheva, M. Adabiy qahramon psixologiyasi. Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.